

**ŒEYH GÂLİB
DÎVÂNI**

**Hazırlayan
Prof. Dr. Naci OKÇU**

©

T. C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIđI
KÜTÜPHANELER VE YAYIMLAR GENEL MÜDÜRLÜđÜ

3146

KÜLTÜR ESERLERİ

429

ISBN 978-975-17-3353-5

www.kulturturizm.gov.tr

[e-posta: yayimlar@kulturturizm.gov.tr](mailto:yayimlar@kulturturizm.gov.tr)

[Bu kitap internet ortamında ilk kez yayımlanmaktadır.](#)

ŞEYH GÂLİB HAYATI VE ESERLERİ:

Mehmet Es'ad (Gâlib) 1171 / 1757 - 58 yılında İstanbul'da Yenikapı Mevlevihâne» yakınlarındaki bir evde doğdu. Babası Mustafa Reşid Efendi, annesi Amine Hatun'dur.

İlk bilgilerini babasından alan Gâlib, bir gazelinde, onun yolunu tuttuğunu, duâ ve senâlarla söyleyerek onu "Mürşid-i Üstâd-ı Kül" diye övmekte ve sağlığını dilemektedir:

Peyrev oldum ben de Gâlib vâlid-ı zî-şânıma
Kim duâ vü medhi hem farz ü hem elzemdir bize
Mustafâ nâm u Reşîd ü mürşid-i üstâd-ı kül
Her nigâh-ı himmeti iksîr-i a'zamdır bize
Farkımızda sayesin Allah memdûh eylesin
Âlem ancak zât-ı vâlâsıyla âlemdir bize

"Hüsn ü Aşk"ın Mirac bölümünü onun teşvikiyle yazdığını, "Tarz-ı Pîr-i" ondan öğrendiğini belirtmektedir:

Bulmagla hitâm bu mebâhis
Bu zât-ı sûtûde oldu bâ'is
Üftâde-i râh-ı ser-bülendi
Ya'nî pederim Reşîd Efendi
Bu güm-rehin oldu dest-gîri
Öğretti suhanda tarz-ı pîri

Esrar Dede; "Hazreti Gâlib Dede Efendimiz istidâd-ı harikulâdesi ianetiyle ulûm ve fûn-ı mütemeddideden'vâye-gîr îdi. Halbuki babasından yalnız Şâhîdî Dede manzûme-i lugaviyyesinden başka fârisiyye ve ilm-i şîre aid kimseden birşey taallüm eylememişdi" demek suretiyle şâirin babası Mustafa Reşid Efendi'den ilk tahsilini aldığını zikrediyor.

Esrar Dede bu ifadesiyle Gâlib'e ümmîlik isnad etmek istediği anlaşılıyor, ilk anda Esrar Dede'ye hak vermek kanaatı hasıl olsa da Gâlib'in eserleri gözönüne alındığında, bunların öyle tahsilsiz bir insan tarafından meydana getirilemeyeceği kolaylıkla anlaşılır. Nitekim, Köseç Ahmet Dede'nin Es-Sohbetü's-Safiye ismindeki eserine gayet fasih ve belîğ bir Arapça ile haşiyeler yazmıştır. Ayrıca Yûsuf-ı Sineçâk'm Cezîre-i mesneviyesine tasavvuf neş'esi ile bir şerh yazmış olması da Gâlib'in düzenli bir tahsil gördüğünü göstermektedir.

Şâirimize, Es'ad mahlasını veren, ayrıca babası Mustafâ Reşid Efendi'den almış olduğu şiir zevkini kuvvetlendiren ve ona bu yolda öncülük eden diğer bir üstadı da Hoca Neş'et'dir.

Söz bir gûher-i ulvi-i Lâhût mekândır .

Mebde'le meâad ana velî gûş u zebândır.

diye başlayan şiirle Gâlib, kendisine Es'ad mahlasını veren Hoca Neş'et'e 37 beyitlik bir kasideyle teşekkür etmiştir.

Şâirlik kabiliyeti, daha pek genç iken gelişen Mehmet, bir aralık Divân-ı hümayûn beylikçilik kalemine devam etti. Daha sonra Hoca Neş'et'e intisab ederek ondan mesnevi okumaya bir müddet sonra da büyük bir hevesle şiir yazmağa başladı.

Gâlib, babasından ve Hoca Neş'et'ten tahsil etmekle kalmamış, ayrıca o devirlerde edebiyât, musikî ve tasavvuf mektebi mahiyetinde olan mevlevihânelerde, mevlevî büyüklerinin sohbetlerinden de faydalanmıştır.

Türk edebiyâtının büyük üstâdlarından başka, İran'ın büyük şâirlerini de iyice tanıyan, tasavvuf edebiyâtını layıkıyla öğrenmeye başlayan Gâlib, Buhara'lı Sâib'in şiirlerini çok beğeniyordu. Bütün bunlar ve bilhassa Mevlânâ'nın Mesnevîsi'nin onun düşünce hayatının gelişmesinde çok büyük bir yeri vardır.

Şâir Es'ad mahlasını, eski ve yeni birçok şâirler tarafından kullanıldığını, aynı zamanda isim iltibasını önlemek için Gâlib mahlasını seçti.. Şiirlerinde bu yeni mahlası kullanmağa başladı. Es'ad mahlasını da birdenbire terketmedi. Fakat sonraları şiirlerini sadece Gâlib mahlasıyla yazdı. Şâirin bir gurur ifâdesi taşıyan bu mahlası seçmesi zamanında dedikodulara sebep oldu. Hatta şâir Surûri, alaylı bir edâ ile yazdığı kıt'a ile Gâlib'e sataştı.

Bu büyük istidâd, genç yaşta inkişâf gösterince (1195 / 1780) tarihinde yirmidört yaşında iken ilk defa divân tertib etti. Bundan iki sene sonra da, (1197/1782-83)de mesnevi tarzındaki büyük eseri, Hüsn ü Aşk'ı meydana getirdi. Nitekim, Semâhâne-i edeb'de : "Genç yaşta iken vücuda getirdiği âsâr-ı mergûbeleriyle sabittir. Tam yirmidört yaşında iken, mükemmel bir divân vücuda getirmiştir ki, bunu şuâra-yı asrdan Pertev Efendi (kâne kelâmü Gâlib) fıkrasıyla tevrîh eylemiştir. Üdebânın mâşuk-ı cânı zurefânın mahbûbı vicdânı olan Hüsn ü Aşk nâm-ı eser bihterinlerin yirmialtı yaşlarında İken ikmal etmiştir. Çünkü eser-i mezkûre kendilerinin buldukları "Hitâmü'l Misk" cümle-i celilesini

Galib bu cerîde-i cefânın

Târihi olur "hitâmühü'l misk

lâhiyasını söylemege salahiyet-i kâmile verilmiştir.

Denilerek şâirin Hüsn ü Aşk'ı ve divânının tamamlanışı açıkça ifâde edilmiştir. Hüsn ü Aşk'ın yazılmasına sebep olarak şu hadise gösterilmektedir.

Gâlib, divânını tamamladıktan iki sene sonra bir gün bulunduğu bir mecliste Nâbî'nin Hayrâbâd'ını haddinden fazla medhetmişlerdi. Şâir, Nâbî'ye hürmeti olduğu halde, onun yazdığı bu eserin kıymetsizliğinden bahsetti ve "Bir hırsızın kemâlini irâd" etmekten ibâret olan bu mesneviden daha mükemmel manzum bir hikâye kaleme alabileceğini muhataplarına açıkça söylemekten çekinmedi Fakat bu vesile ile mecliste bulunanların istihfafına maruz kaldı. İşte yirmialtı yaşında bulunan Gâlib, derin ve ani bir heyecanla bir iddia yüzünden başladığı Hüsn ü Aşk'ı altı ay zarfında ikmal etti ve ikimal tarihi olarak 1197/1782 "Hitâmühül-misk" terkihini buldu.

Hüsn ü Aşk adlı mesnevisini yazdıktan sonra (1198 / 1783) Gâlib'in anî bir kararla Konya'ya gittiğini ve Mevlânâ dergâhında çileye soyunduğunu görüyoruz. Ana ve babasının arzuları hilâfına yapılan bu yolculuğun, hangi sebeple ihtiyar edilmiş olduğunu açıklayan iki rivâyet vardır. Bunlardan birisi; şâirin Mevlânâ ve mevlevîliğe karşı duyduğu aşk dolayısıyla mevlevîliğin bu en büyük ve kutsal merkezini görmek ve çilesini orada çıkarmak isteyişi, diğeri de Sütlüce'de tanıştığı İbrahim Hân-zâdeler'den Yunus Bey adındaki mahbûbun aşk ve alakasıyla gidişidir. Bu sebeple, Konya'da kaç ay kaldığını bilemiyoruz. Gâlib, babası Mustafa Reşid'in devamlı ısrarları ve Konya Çelebisinin ihtarları üzerine, çilesinin geri kalan kısmını tamamlamak için İstanbul'a dönmüş, Yenikapı Mevlevîhânesi meşîhatında bulunan Ali Nutkî Dede'nin zamanında çilesini üç sene zarfında, Esrar Dede'ye göre de, Mevlevî tabiriyle "Bin bir gün" de tamamlamış, "Dede" ve "Hücre-nişîn" olmuş daha sonra, şeyhi olan Ali Nutkî Dede Efendi'den hilâfet almıştır.

Çilesi boyunca Gâlib, şiirle uğraşmamıştır. Fakat çilesini bitirdikten sonra, tekrar şiir yazmağa başladığı gibi ayrıca tasavvufa ait eserler de vücuda getirmiştir.

Mevlevî derviş ve şâir Yusuf Sineçâk'ın Cezîre-i Mesnevîsine bir şerh yazmıştır. Ondan evvel de Tarabzonlu Kösec Ahmed Dede'nin "Es-Sohbetü's-Sâfiye"sine bir haşiye yazmıştır. Artık. haklı bir şöret kazanmış; gerek Mevlevîler yanında, gerek o devir şâirleri arasında mümtaz bir mevki sahibi olmuştu. Bilhassa, mevlevîliği çok seven, şiire, musikiye karşı büyük bir alâka gösteren üçüncü Selim'in (1203/1789) tahta çıkması, Gâlib için çok mes'ut bir hadise oldu. Zamanının tanınmış bir şâiri olan Gâlib Dede, yeni hükümdârın teveccüh ve himâyesini kolaylıkla temin etti. Pâdişâh, artık Galib'i takdir ediyordu.

Galib'i takdir eden padişah III. Selim, Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin türbesine gönderilecek örtü için şâirden bir beyit istemişti. O da;

Müceddid olduğu Sultân Selîm'in din ü dünyâyâ

Nümâyândır bu nev –pûşîdesinden kabr-i Monlâ'ya
beyitlerini ihtiva eden Terci-i bendini III. Selim'e takdim etti, böylece padişahla yakınlığını
daha da kuvvetlendirmiş oldu.

Galata Mevlevîhânesi post-nişîni olan Halil Nûmân Dede şeyhlikten azledilmiş ve
yerine Konya'da Şems dergâhı türbedarlığında bulunan Abdullah Dede tayin edilmişti. Fakat
bu zat, vazifesi başına giderken Kütahya'da vefat etti. Konya Mevlevî âsîtanesi şeyhi olan
Hacı Mehmet Emin Çelebi, Gâlib'i yakından tanıyordu. Derhal bir emirle onu, Galata
Mevlevîhanesi şeyhliğine tayin etti. Esasen mevlevîlere daima teveccüh gösteren III. Selim,
Gâlib'e karşı beslediği güven ve sevgi neticesi olarak ona zaman zaman bazı vazifeler
veriyordu. Bunlardan Mesnevîhanlıkların inhası hakkı şâire veriliyordu.

Diğer taraftan Gâlib'in şiirdeki kudretine hayran olan padişah onun divanını 3000 lira
sarfederek yazdırmış, ciltletip tezhip ettirmişti. Padişahın bu iltifat ve ihsanlarına şâir, onun
adına yazdığı kasîdelerle mukabele etmeğe çalışıyordu. Ayrıca şâir ve hattat Cevri'nin yazdığı
mükemmel bir Mesnevi'yi de Gâlib'e hediye etmişti. Padişahın bu iltifatından büyük bir
memnuniyet duyan şâir o zaman

Bana Sultân Selîm-i kâmver kâm-ı cihân verdi

Bütün dünyâ değer bir genc-i hâsı râygân verdi

matlarıyla başlayan kasîde ile padişahın bu ihsan ve iltifatlarına mukabele etmeğe çalışıyordu.
İşte bu suretle padişahın devamlı ihsan ve iltifatlarına mazhar olan şâir her vesile ile
minnettarlığını ifâdeden geri durmuyordu. Gâlib'in şiirleri gözden geçirilecek olursa, onun
padişah ve sultanlarla olan samimi münasebetlerini gösteren bir çok ifâdelere tesadüf olunur.
Baharın gelmesi, bir mehtâb âlemi, bir kış, bir bayram, askeri bir muvaffakiyet, ayrıca Hatice
Sultan'ın Neşatâbâd için yazdığı bir manzume, Beyhan Sultanın Çırağan ve Ferahza kasırları
hakkındaki tarihler, şâire bir şükran vesilesi olmuştur.

Bilhassa III. Selim için yazılan kasîdeler, o devre ait yapılan muhtelif yenilikler
hakkında ve yapılan her müessese için Gâlib uzun medhiyeler, tarihler tanzim etmiş,
müceddidliğini hemen hemen her kasîdesinde, her tarih manzumesinde dile getirmiştir.
Özellikle o devirde mevlevîlere ait bir takım müesseselerin tamir ve yapılmasında Gâlibin
büyük tesiri olmuştur. Nitekim bu kasîdelerin birinde,

Ol pâdişah ki verdi mühimmât-ı devlete

Hüsn-i nizâm Mehdi-i sâhib-zaman gibi.

demek suretiyle III. Selim'i Nizâm-ı Cedîd hareketiyle bir dünya müceddidi olarak Mehdiye
benzetmektedir.

Eski Mevlevîler arasında ağızdan ağıza dolaşan rivayetlere göre, beyaz bir cilde sahip
olan Şeyh Gâlib'i Sultan Selim "Pamuk Şeyhim" diye sever, hatta sohbet sırasında istirahat
lüzumunu duyunca dizine yatarmış. Galib'in III. Selim'in kızkardeşi Beyhan Sultan'a âşık
olduğu ve aşkını bildirmediği rivayetlerdendir.

Ah kim düşdü gönül bir şeh-i âlî-câha

Rehnümâ her keremi bin elem-i cângâha

ve

Sultan vasfı Hazret-i Beyhâna yaraşır

diyen ve:

Bir suhanla dil-i viranımı ma'mûr etdi

Ede mesrûr anı Hak gönlümü mesrûr etdi

beyitleriyle şâirin Beyhan Sultan'a karşı engin bir muhabbeti sezilir. Gâlib Divânın'da
Beyhân Sultan adına yazılmış 3 kasîde 4 tarih vardır. Beyhân Sultan için bu kadar mültefit
davranan Gâlib'in bu iltifatı Hatice Sultan'dan esirgemiş olması herhalde manidardır. Ancak
bu rivayetlerin Galib'in gördüğü teveccühden doğma ve gerçekliği şüpheli bir rivayet
olduğunu sanıyoruz.

Gâlib'in dervişler arasında Esrâr Dede gibi san'at âleminde oldukça mevki tutmuş kıymetli şahıslar da vardı. Yeni yetişen gençler arasında devrinin en büyük şâiri sayılıyor, şiirlerine nazîreler yazılıyordu, işte bu parlak, debdebeli hayat içinde Gâlib'i müteessir eden başlıca hadiseler (1209 H/1794-95) de annesi Emine Hanım'ın, iki sene sonra da çok sevgili arkadaşı ve dervişi Esrar Dede'nin ölümü oldu. Bilhassa Esrar Dede için yazdığı mersiye, Gâlib'in bu ölüm karşısında ne derin bir teessür duyduğunu anlatmaktadır. Esrar Dede için bu üzüntüsünü dile getiren:

Kan ağlasın bu dîde-i dürbârım ağlasın

Ansın beni o yâr-ı vefâdârım ağlasın

beytiyle başlayan bu manzume, şâirin en güzel eserlerinden birisidir. Gerek annesini, gerekse bu meviyâ muhitindeki hâmisini kaybetmek Gâlib için büyük bir darbe oldu. Nihayet kendisi de hastalandı ve 26 Recep 1213 (3 Ocak 1799) Çarşamba sabahı vefat etti. Şâirin cenazesi kandile tesadüf eden perşembe günü büyük bir merasimle kaldırılmış, Galata Mevlevihânesi türbesinde Mesnevi şâiri İsmail Rusûhi Ankaravîin ayak ucuna defnedilmiştir.

Gâlib'in hastalığıyla ilgili birçok rivayetler vardır. Bunlardan biri, şâirin hastalığının verem olduğu rivayetidir. Şâirin veremden öldüğü ve hastalanmasına sebep olarak şu vak'a gösterilmektedir.

Bir cuma günü mukabele esnasında, çehre-i câzibine ve kadd-i mevzûn-ı şâirânesine yakışacak suretle, mûtena ve mükellef giyinmiş olduğu halde semâhâneye çıktığı sırada, kendisinin mâsivaya fazla ehemmiyet vererek alâyişe kapılmasına ve böyle zinetle me'lûf olanların başlarını feda etmeleri layık olacağını muhtevi yanında bir tehdid-nâme buldu. O sıralarda Sultan Selîm hakkında dahi bazı cühela tarafından urcûfeler neşrolunmağa başladığından, şâiri-î arif şimdiye kadar kendisine tapınırcasına hürmet ve muhabbet gösteren dervişler arasında böyle galiz ruhun bulunuşuna ve böyle küstahlığın suduruna pek teessüf etti. Bu vak'anın tesiriyle o günden sonra her şeyden elini çekti. Birkaç sene içinde veremden vefatına kadar, ihtiyar-ı inziva ve halvet etti. Bu rivayetten başka, Gâlib'in hastalanmasına sebepolarak gösterilen birkaç rivayet daha vardır.

1. Pâdişah III.. Selim, Şeyh Gâlib'le beraber bir Çarşamba günü Beşiktaş Mevlevihânesi'ne gitmişler. Ayînden evvel tekkenin şeyhi Yusuf Zühtü Dede'nin mesnevi okutması icab ederken hükümdar o gün dersin Gâlib tarafından verilmesini emretmiştir.

Şâir bunun üzerine kürsüye çıkmış, fakat dergâhında muntazam takrirler yapan şeyh, burada bir kelime bile söyleyemediği için fevkalade mahcup olarak kürsüden inmek mecburiyetinde kalmış ve o günden sonra hastalanmış. Gâlib'in böyle ani bir suretle hastalanması, gönül ehli olan Beşiktaş şeyhini kırmısından ileri geldiği rivayet edilmektedir.

2. Şeyh Gâlib, bir gece Yenikapı Mevlevihânesi'ne gitmiş, Ali Nutki Dede ile karşı karşıya otururken mağrurane bir vaziyet takınmış, hatta başından sikkesini çıkarmış:

- Şeyhim, biraz istirahat edelim, demiş. Şeyh de:

- Evet uykunuz geldi galiba, istirahat buyurun, diye kalkmış harem dairesine çekilmiş. Ali Nutkî Dede bundan fevkalade incinmiş, işte himâyesi altında yetiştirdiği, şeyhinin kalbini kırması kendisine manevi bir sille olmuş ve bu yüzden hastalanmış ve vefat etmiştir.

3. Galib, bir gün at üzerinde olduğu halde Yenikapı Mevlevihânesine gidiyormuş. Dergâhın beş on adım berisinde Sahih Ahmed Dede'ye tesadüf etmiş, at üzerinde iken selâm vermiş. Dede ise, fazlaca eğilmek suretiyle mukabelede bulunmuş. Halbuki bu tarzda selâm, ancak Konya Çelebilerine verildiğinden Dedenin maksadı bir tazim değil, Gâlibin edebe muhalefet ettiğini anlatmak imiş. Onun feyz aldığı dergâha yaya olarak gitmesi icab ederken atla gitmesi, Ahmed Dede gibi ihtiyar ve arif bir zâta mevleviliğe yakışacak tarzda selâm vermemesi, felaketini mucîb olmuş hastalanmış ve vefat etmiştir.

Sözü edilen rivayetlerin gerçek olup olmadıklarını belirtmek hususunda hiçbir belgeye sahip değiliz. Hassas bir ruha ve içli bir tabiata sahip olan şâirin vereme yakalanmış olması

akla yakın geliyor. Bütün bu rivayetler Galib'in genç yaşında hastalanıp ölmesi yüzünden aranan bir takım sebeplerden ibarettir.

GÂLİBİN ESERLERİ

1. DÎVÂN

Gâlib divanının elimizde bulunan tek matbu nüshası 1252 / 1836 tarihini taşımaktadır. Yesârizâde hattı ile Mısır'da Bulak matbaasında bastırılmıştır.

Divan 380 sahife olup, 124 sahifesi kasideleri, 164 sahifesi gazelleri, 92 sahifesi de Hüsn ü Aşk mesnevîsini meydana getirir.

Dîvânda 30 Kasîde, 71 Tarih, 13 Terci-ibend, 1 Sâkinâme, 8 Müseddes, 19 Tahmis, 2 Muhammes, 1 Tard u Rekb , 11 Şarkı, 11 Mesnevî, 1 Bahr-ı Tavîl, 1 Tezkire, 371 Gazel, 1 Mersiye, 2 Lügaz, 43 Kıt'a, 63 Rübâ, 70 Beyit, 4 Mısra yer alır.

2. HÜSNÜ AŞK

Gâlib'in asıl şöhretini sağlayan, kendisinin de övüdüğü bu mesnevi 2101 beyitten meydana gelmiştir. Matbu divanın sonunda divanla beraber basıldığı gibi İstanbul'da 1304 yılında EbuZZiya matbaasında ayrıca basılmış, Tahir Olgun tarafından da Mahfil mecmuası yayını olarak, 1939'da tabettirilmiştir. Vasfi Mahir Kocatürk 1961 yılında Hüsn ü Aşk'ı nesre çevirmiştir. Hüsn ü Aşk, Prof. Dr. Hüseyin AYAN ve Prof. Dr. Orhan OKAY son olarak Prof. Dr. M. NURDOĞAN tarafından nesre çevrilmiştir.

Şeyh Gâlib, Hüsn ü Aşk'ın sebep-i telif bölümünde, bir mecliste, Nâbi'nin "Hayrâbâd" ından bahsedildiğini, meclistekilerin bu mesneviyi övmeye pek ileri gittiklerini, buna bir nazîre yazmanın mümkün olmadığını söylediklerini ve bu ifâdenin kendisine ağır geldiğini, hatta bu sözlerin bir çeşit sınaama sayıldığını, Nâbi'nin bu hikâyesinin konusunu Şeyh Attar'dan çaldığını, Burak'ı övüşte de Nefi'nin "Rahşiyye'sini örnek edindiğini, hele evlenme tasvirinin hiç lüzumu olmadığını söylediğini, bunun üzerine kendisine böyle bir eser yazmasını teklif ettiklerini, onun da bu teklif üzerine Hüsn ü Aşk'ı yazdığını söyler.

"Husn ü Aşk, Dîvân edebiyatı bediiyyatından ayrılmak, bu suretle teferrüd etmek isteyen, o edebiyatın talipleri içinde, ancak Sebki-Hindi'nin yeni buluşlarıyla eski mazmunları işleyen, fakat gerçekten de hem tasavvuf hem şiir bakımından tesiri altında kaldığı eserleri bile yapıcı bünyesinde eriten, bu suretle de tek kalan bir eserdir."Galib, bu eseriyle tarikatte visalin gayet çetin eziyetlere tahammüllerle mümkün olabileceğini, seyrin bir mürşit tarafından aydınlatılmayı gerektirdiğini, visden sonra da Hüsn'nün Aşk'tan başka birşey olmadığını anlaşılacağını ortaya koymaktadır.

3. ES- SOHBETÜ'S- SÂFİYYE

Köseç Ahmet Dede'nin, Er-risâletü'l-Behiyye Fi tarikati'l-mevleviyye adh risâlesine tahşiyedir. Eser, Arapçadır. Türk Dili ve Edebiyatı dergisinde çıkan bir makaleden, sözü geçen eserin Üsküdar Mevlevihânesi'nin son şeyhi Ahmet Remzi tarafından Türkçe'ye çevrilmiş olduğunu öğreniyoruz.

4. ŞERH-İ CEZÂİRE-İ MESNEVÎ

Yusuf Sîne-Çâk'ın Mesnevî'nin altı cildinden mevzu ve mana bakımından uygun yüzer beyit seçerek altı bölüm olmak üzere tertib ettiği baş tarafa dokuz beyitlik mesnevî tarzında ve mesnevî vezninde bir başlangıç, sona beş beyitlik bitim bölümü eklediği "Cezâire-i Mesnevî" "sinin şerhidir.

Henüz basılmamış olan bu eseri, Gâlib 1204 Receb'inden sonra (1789) ve Kulekapısı dergâhına şeyh olmadan önce, Sütlüçüde'ki evinde şerh etmiştir.

5. MEVLEVİ ŞÂİRLERE TEZKİRE

Kütüphanelerimizde birçok yazmaları bulunan bu eserde Gâlib, Mevlevi şâirlerinin hal tercümelerini kısaca yazmış ve bazı şiiirlerinden seçmeler meydana getirmiştir. Müsvedde halindeki bu eserim tertib, tasnîf ve ikmâl itmek üzere çok sevdiği dervişi Esrar Dede'ye verdiği bildirilmektedir. Nitekim, Esrar Dede bu müsvedde üzerinde çalışarak Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye adlı eserini meydana getirmiştir.

EDEBİ ŞAHSİYETİ DİL VE İFÂDE ÖZELLİKLERİ

"Şeyh Gâlib, edebiyat sahnesine çıktığı zamanda yani XVIII. yüzyılın son yarısında Dîvân şiiiri bilhassa Nâbî tesiri altında bulunuyordu. Nedim'i Nâbî'ye tercih ederek onun yolunda yürümek isteyenler yok değildi. Fakat bilhassa Koca Ragıb Paşa'dan sonra, Nâbî tarzı daha da kuvvetlenmişti. Şeyh Gâlib, Hüsn ü Aşk'ında "Eski şâirlerin taze mazmun bırakmayarak hepsini tükettiklerini, zamane şâirlerinin eskilerini takliden başka birşey yapmadıklarını, bu eski üstadların hakiki vârisi olarak, yalnız kendisinin kaldığını iddia etmektedir. Gâlib'in sanat hayatında tesadüf ettiği ilk muarızlar ve Nâbî hayranlarıdır. Ragıb Paşa münşeâtını ezberlemekle kendilerini şiiir ve edebiyat adamı sanan Bâbîâlî Kâtiplerinden alayla bahseden Gâlib diğer sınıf muarızlarını da bize anlatmış oluyor. Bunlar da birinciler gibi, her türlü yeniliklere aleyhtar olan Nâbî takdirkârlarıdır. Halbuki dîvân şiiirinin bütün üstâdlarını pek iyi bilen, Çağatayca manzûmesiyle Nevâî'ye yabancı kalmadığını gösteren Gâlib, Attar, Mevlânâ, Nizamî, Hüsrev, Sâip ve bilhassa Buharalı Şevket gibi çoğu neslen Türk olan İran şâirlerini de iyice tetkik etmiştir.

Şâir, geniş ve kuvvetli bir muhayyileye sahip olduğu için, sanatın şahsiyet ve yenilik demek olduğuna, başkalarını taklîd etmekle sanat eserleri vücuda getirilemeyeceğini pek iyi anlamıştı. Ona gelinceye kadar, asırlardan beri yetişmiş büyük şâirler, muhtelif şiiir nevelerinde en yüksek numûneleri vermişlerdi. Fuzûlî, Bakî, Nefî, Nedim dururken ne mesnevîde, ne kasidede ne de gazelde onların üstüne çıkmak imkansızdı. O devrin umûmî kültürü, klâsik İslâm edebiyatı dairesinden hariç yeni bir şiiir, yeni bir sanat telâkkisinin meydana çıkabilmesine tamamen mani idi. İşte bir taraftan bu imkansızlığı gören, diğer taraftan mutlaka bir yenilik yapmak lüzumunu duyan Şeyh Galib, bu tezat karşısında epey zaman çırpındı. Fakat kudretli şâir, bütün bu imkansızlıklara rağmen, nihayet yeni bir yol açmağa muvaffak oldu. Bunu yaparken, kendinden önce gelen şâirlerin kullandıkları bilhassa mazmunları, sembolleri yeni parlak renklerle boyayarak ve yeni nisbetler dairesinde telîf ederek yeni bir tarz meydana getirmeğe muvaffak oldu. Diğer taraftan şâir, lisan ve tarz noktasında Bâkî, Nefî, Nedim ve hatta Nâbî gibi büyük şâirlerden istifâde etmiştir. Fakat bütün bunların yanında bilhassa Mevlânâ ve Buharalı Şevket'in, onun şiiir sanatında tesiri büyüktür.

Prof. Dr. Naci OKCU
ERZURUM

BİBLİYOGRAFYA

- Ali, Enver : *Semâhâne-i Edeb*, İstanbul, 1309
- Alparslan Ali : *Şeyh Gâlib*, Ankara, 1988
- Bilgegil, M. Kaya : *Şeyh Gâlib*, Hüsn ü Aşk, haz: Hüseyin Ayan, Orhan Okay, M. Kaya Bilgegil, Aşk'a Dair, İstanbul, 1974
- Ergun, Sadettin Nüzhet : *Şeyh Gâlib*, İstanbul, 1932
- _____ : *Şeyh Gâlib Hayatı ve Eserleri*, İstanbul, 1935
- _____ : *Şeyh Galib'in Şuara Tezkiresi*, Atsız Mecmua, sayı:16, İstanbul, 1932
- Gâlib, Mehmet Esat : *Divan (Basma)*, Mısır, Bulak Baskısı, 1252
- _____ : *Hüsn ü Aşk*, Süleymaniye Ktp, Halet Ef. nr.171
- Gölpınarlı, Abdülbâkî : *Melamilik ve Melamiler*, İstanbul, 1931
- _____ : *Şeyh Gâlib, Hayatı, Sanatı, Şiirleri*, İstanbul, 1957
- _____ : *Mevlânâ*, İstanbul, 1951
- _____ : *Mevlânâ'dan Sonrası Mevlevilik*, İstanbul, 1953
- _____ : *Mevlânâ Celâleddin*, İstanbul, 1959
- _____ : *Hüsn ü Aşk*, İstanbul, 1968
- _____ : *Şeyh Gâlib Maddesi*, İ. A, C. II, İstanbul
- Köprülü, Fuad : *Şeyh Galib'e Kadar Osmanlı Şiiri*, Servet-i Fünun, C. 44 İstanbul, 1328
- Kocatürk, Vasfi Mahir : *Hüsn ü Aşk*, İstanbul, 1944
- _____ : İstanbul, 1970
- Sudi-i Bosnavi : *Şerh-i Divan-ı Hafız*, C. I, İstanbul, 1288
- Yüksel, Sedit : *Şeyh Galib Eserlerinin Dil ve Sanat Değeri*, Ankara, 1963